

מסורת הש"ס

א) [נכת"י: הכתוב, וכו'ה כתי"ף ורל"ש, וכן בהמשך], (ב) חגיגה טו, א) [נכרות מנ: ע"ש], ד) ו'ארבעה אמות' לתא בכמ"א, וכל בטור סימן בן, (ס) כיתות חת, (ו) [נכת"י טס"ף: רב, וברש"י: רב עולה בר אגף], (ז) ע"ז כג, ט) [ע"ז כג:], (ט) [לקמן לג, ע"ש היטב], (י) [נכת"י טס"ף: פעם אחת], (כ) [ע"ז דר, ע"ש], (ל) ב"ק לח, ודף פו, ע"ז ג, ט) [נכת"י טס"ף: יומר], (ז) [גירסת עין יעקב וספ, קורדקסין שלה והוסיפו לה שלא תלפזר], (ס) יומא עה: ב"ק נה, ט) [נכת"י שבע"י: ומקלן לומר אמי כאן], (ס) [ברש"י שבר"ק: לומר שכימו משתכנת ויודת למטה וכו', ע"ש עוד], (ז) [נכת"י שבר"ק ובע"י: בחות], (ק) [נ"י יומא עה ע"ז], ר) [ש"ך ע"ל], ט) [דפדקן ה"ז דף כ ע"ז], (ס) דברי"ר ויבטל: שבע"י: מחוק, (וכן בהמשך הדיבור) ופי מהרש"א, א) [נו"ע חס' לקמן לג, ד"ה אורח], (ב) [נ"ל ע"ז], (ג) [ולקמן מ סע"א, (מהרש"א, ובגמ' כמ"י לקמן שם לפתא)] (ד) [דפדקן ה"ז (כ ע"א)], (ס) [נכרות לג ע"א, ע"ש], ו) [ויבטל' דעיוותין לג, ד"ה ללמא כפר כו' מנזל יומר ועמ"ש שם על הלגיון], (ז) [נמהרש"ל: שטוב וטוב מן], (ח) [בדלמא ביומא עה:]

		
גליון הש"ס		
גמ' שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, ענין ימיות ה"ע ש"צ מדי' כולנס:		
 		

מוסף רש"י
כאילו דוחק רגלי שכינה. לומר בלגו אין השכינה כלן וזכמי והארץ היום רגלי (חגיגה טו), ריסי עיניך. שער שגבת העין היה טפל ונכפל על העין מרוב דמעות (טהורד"ן קד), עד היכן כיבוד אב ואם. מנה אדם מלוה להסיר כבודו אף ואם (ע"ז כג), מה עשה עובד כוכבים, וכ"ש ישראל שמלוה על כך (שם), בששים ריבוא שבר, ששים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריח (שם כד), ולא ציערו, להקלו משמו (שם),

		
 		

תוס' ר"י הזקן
מבין ריסי, כלומר מחנונותיך וענייניך ניכר שפקח אתה, דבן אלמנה פקח הוא ברוב שטותה בפרנסתו. הטל, דרך שחוק השיב לו, כלומר כבוד שניהם שוה עליך. מי שאינו מצווה ועושה כך, שמשלם לו הקב"ה שכרו, ששכר גדול יש למצווה ועושה שהוא מפני שמצווה ומקבל מרות המצוה עליו. פסיוני, פוגד"ש בלע"ז, [וטורדן], שאומר לו בבור, ויש מטחינו בריחים ומביאו, שאומר לו בלשון רכה.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

משדלתו. מפתה אותו כדמתרגמינן וכי יפתה (שמות כב) ארי יעדל: **והארץ הדוס רגלי**. והעובר בסתר אומר אין המקום כלן לפיכך הוא נסתר לומר אין יודע נמלא כדוחק רגליו ומקלרו ש לומר אין כלן: **מלא כל הארץ**. ש משמע משתרצב ויורד למטה והזוקף קומתו

נראה כדוחק: **אמר לו כך**. ר' יהושע השיב לו כדרך שהשיב לו ר' אליעזר: **נסגרשה**. שאין אמי חייבת כבוד אבי מהו: **מזין ריסי עיניך**. שערות שצורתם כסוי העין אמה ניכר שהיית יתום וגשרו ריסי עיניך מן הדבי כדלמרי' [בסנהדרין] (ד' קד:) והיה רצן גמליאל שומע קולה וזוכה כנגדה עד שגשרו ריסי עיניו: **שנן אלמנה אחס**. ולא צריך אחס למעשה אלא ללמוד זאת ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך: **הטל לפס מים כספל וקעקע**. קרקר כלם כמו שמקרקרין לתרגולים ולפי זאת היה צריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו לעשות אמר לי אצל ואימא השיבו בלשון שחוק: **חזרו והודו למאמרות הראשונות**. כ"ש שחייב אדם כבודו שאף הוא שומץ בצריאתו כאביו ואמו וחייו ומותו מסורין בידו: **ראש דנך אמם**. לא הזקק הכתוב לומר ראש דנך דאמת אלא לפי שהיו מרגינים אחר דבריו הראשונים לומר לכבודו שהייר ולאחר זמן חזרו והודו כששמעו סוף דבריו למדו שראש דבריו אמת: **בששים ריבוא שבר**. היה משתכר בה ששים ריבוא דינרי זהב: **חסם מראשותיו של אביו**. והוא ישן: **מה מי שאינו מלוה ועושה כך**. שילס לו הקצ"ה שכרו: **הא דר' יהודה**. דלמר סומא פטור מן המצוות בצ"ק פרק החובל (דף פו:). **לא מיפקידנא**. שהיה סגי נהור: **יומא טנא לריגנן**. סעודה לתלמידים: **פעם אחס היה לנוש**. דמא צן נתינה: **סירקון**. לבוש שקורין לניד"ר: **של וזה**. מרוקס ש מוטי זהב: **פסיוני**. עוף חסוד ושמן מין שליו שירד בדגדגרי' : **וטורדו מן העולם**. שנענש עליו שמראה לו כרות עין על סעודתו: **ויש מטחינו בריחיים**. שהיא מללכה קשה: ומציאלו

שמשדלתו בדברים א לפיכך הקדים ב הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב תני תנא קמיה דרב נחמן בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני א אמר ר' יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר יכה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי אמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' ²מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע ילא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם אמר ליה יהנה כבוד אמך ועשה כבוד אביך א שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך בא לפני רבי יהושע אמר לו כך אמר לו רבי הנתגרשה מהו אמר ליה מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב ציודך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך בשעה שאמר הקב"ה יאנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות רבא אמר מהכא ראש דברך אמת ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם יצאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שבר והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו בשמונים ריבוא והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעדרו

לא

י **כבוד את ה' מהונך**. צירושלמיש דורש מהונך כמו א מחונך משמע שהקפיד הקצ"ה על כיבוד אב ואם יותר מכבודו שצבדו הוא אומר כבד את ה' מהונך דהיינו מחונך דמשמע ממה שחנך כלומר אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נלמך כבד את אביך ואת אמך דמשמע צין שיש לו ממון וצין שאין לו והיכא דלית ליה חייב לחזר על הפתחים לזון את אביו ואת אמו א: **כל העובר עבירה בסתר באילו דוחק רגלי שכינה**. היינו דמאי כיף ללירה וכדמוכח פרק א קמא דחגיגה (דף טו, א): **והיה מפתח מונח תחת מראשותיו שר אביו**. צירושלמיש יש שהיו רגליו פשוטות על המיטה ולכן לא שנירה: **גדול המצווה ועושה**. נראה דהיינו טעמא דמי שמלוה ועושה עדיף לפי שדואג ומלפטר יותר פן יעבור ממני שאין מלוה שיש לו פת כסלו שאם ירצה ייט:

דלא מפקידנא ועבדינא. מכאן מדקדק ר"ת דנשים מצרכות על מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מייחזי כדמוכח פרק מי שמתו (נכרות דף כ:): מ"מ יכולות הן לזכך ואין כלן משום לא משא את שמו לשוא (שמות כ) משום מצרכות צרכה שאינה א צרכה ד לא לאו הכי היכי שמח רב יוסף והלא מפסיד כל הצרכות כולן א: **ובאת אמו וקרעתו**. יש צמדש שהיתה מטורפת מדעתה: **יש מאביר לאביו פסיוני**. פירוש עוף חסוד והיינו א מין שליו שיש צמדצר א: **וטורדו** ה העוף. פירוש שנענש עליו שמראה לו כר עין על סעודתו ויש מטחינו בריחים שהיא מללכה קשה ומציאלו לחיי העולם הבא שמכבדו צדגרים טוויסם ונחומים ובגמרת ירושלמי (פאה פ"ב) גרסינן מעשה צשניהם מעשה צאחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו סבא מאי איכפת לך עד דטחון ואכול כלומר לעוס ואכול כעין כלבים דמדשין ואוכלים אי"כ הראהו שקשה עליו ושוב מעשה צאחד שהיה טוחן בריחים ואז זקן היה לו ואתא ציווי לטוחנין פירוש מצות המלך א"ל צנזיל אציו לצא לעצודת המלך א"ל צנו טחון ואני אלך תחתך לעצודת המלך שאין לה קצנה אם לציווך טב כך ואם למלקי טב כך: איסמייפא

עין משפט ונר מצוה

של א מיי פ"ו מהל' ממרים הל' א [ב]: **שלא ב ג מיי פ"ה מהל' דעות הלכה ו ח** טוס"ע א"ח ס' ב סעיף ו: **שלב ד ה מיי פ"ו ממרים הל' יד** סמג עשין קנח טוס"ע י"ד ס' רמ סעיף יד: **שלב ו מיי שם הל' ז** וסמג שם טוס"ע **סס סעיף ד:** **שלב ז מיי פ"א מהל' פ"ה הל' יג טוס"ע** י"ד ס' רמו סעיף ו: **שלה ח מיי פ"ו מהל' ממרים הלכה ז** טוס"ע י"ד ס' רמ ספי' ג: **שלו ט טוס"ע שם ספי' ד:**

		
 		

תורה אור השלם

- בה אָמַר יי' השמים כסאי וְהָאָרֶץ הָיְתָה רַגְלִי אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאִי זֶה מְקוֹם מִנוּחֹתַי. ישיעיהו סו א
- וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ וְקָדוֹשׁ קְדוֹשׁ יי' צָבָאוֹת מִלֵּא כָל הָאָרֶץ בְּבוֹדוֹ. ישיעיהו ו ג
- יְהוָה יי' כָּל מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִּי: תהילים קלח ד
- אֲנֹכִי יי' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: מביט עֲבָדֶיךָ לֹא יִהְיֶה לֶךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פִּי: שמואל ב ב
- בְּכֹד אֵת אֲבִיךָ וְאֵת אִמְךָ לִמְעַן יֵאָרְבוּ וְיִמָּךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יי' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. שמואל ב יא
- ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך: תהילים קיט קס

		
 		

לענין רש"י

צניד"ר [צנידור].
בר של משי.

		
 		

מוסף תוספות

א. וצריך לכופ את יצרו יותר. מוס' הלא"ש. ב. גבי נשים חייבות בקידוש דבר תורה. שם. ג. דהך דרשה [דלא תשא] אסמכתא בעלמא היא דהא אמרינן בפרק מי שמתו (ברכות כא.) ספק קרא אמת ויצוי ספק לא קרא יחזור ויקרא ולא אסרינן מספיקא משום לא תשא, הילכך כיון שמתכוונת לברכה אין כאן משום לא תשא. שם. ד. של כל המצות ומאה ברכות בכל יום. מוס' עיוותין ז. ברכת ציצית ותפילין וכמה ברכות ואמרינן בפרק המנחה האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מלי דברכות. מוס' הלא"ש.